

Розділ XIX. УКРАЇНА В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Україна в геополітичних планах країн Антанти і Центральних держав

- Загострення суперечностей між провідними державами світу внаслідок нерівномірності їх економічного та соціально-політичного розвитку
- Протистояння двох військових блоків — **Троїстого союзу та Антанти**

Поняття та терміни

Блок Центральних держав (Троїстий союз) — військово-політичний блок, до складу якого входили *Німеччина, Австро-Угорщина й Італія*

Антанта — військово-політичний блок, до складу якого входили *Велика Британія, Франція, Росія*

- Територіальних претензії воюючих сторін на українські землі
- Геополітичні плани країн Антанти і Центральних держав щодо України:
 - ✓ **Росія:** Східна Галичина, Північна Буковина, Закарпаття

Мовою джерела

«Надходить важка історична хвиля. Вирішується доля держав і народів. Нічого не вдіяли всі зусилля дипломатії, щоб утримати мир у Європі... Війни хоче цар російський, самодержавний володар імперії, яка є історичним ворогом України... Історичний ворог України не може спокійно дивитися, що не вся Україна в його руках...»

«...твердо приймаються такі завдання на найближчі роки: 1) приєднати західні землі та належною поступовістю викоринити тут мазепинський дух; 2) заволодіти протоками, які мають для нас виключне стратегічне значення для виходу нашого флоту з Чорного моря до Середземного»

- ✓ **Австро-Угорщина:** Волинь, Поділля, Холмщина, Підляшшя
- ✓ **Німеччина:** Наддніпрянська Україна (без Волині та Поділля)
- ✓ **Румунія:** Буковина, Хотинщина
- ✓ **Польща:** відновлення власної держави; включення до її складу Східної Галичини, а за можливості й Правобережжя як «історично польських земель»

Війна та українські політичні сили

Головна українська рада

Поняття та терміни

Головна Українська Рада (ГУР) — міжпартійна організація, головною метою якої був захист інтересів українського населення в Австро-Угорщині в умовах Першої світової війни.

Дата утворення: серпень 1914 р.

Ініціатори створення: західноукраїнські політичні партії – УНДП, РУРП, УСДП

Лідери: **К. Левицький, М. Павлик, М. Ганкевич**

Персоналії

Левицький Кость Антонович (1859 — 1941) – державний діяч, один із найвизначніших політичних діячів Галичини кінця XIX — першої половини XX ст.; співзасновник Української національно-демократичної партії (УНДП), згодом її голова; обирався послом до австрійського парламенту та галицького крайового сейму; у роки Першої світової війни очолював Головну українську раду, а згодом Загальну українську раду; після проголошення ЗУНР став головою її першого уряду Державного секретаріату

Програма: «Маніфест ГУР»

Програмні засади та діяльність:

- Заклик до підтримки Австро-Угорщини у війні, *«...бо ідучи війною, Росія грозить загином українському життю, яке знайшло охорону в австрійській державі»*
- Захист інтересів українського населення в умовах війни
- Надання національно-територіальної автономії західноукраїнським землям, об'єднаних в окремий коронний край
- Активна участь у формуванні українських військових підрозділів — **Українських січових стрільців (УСС)**

Союз визволення України

Поняття та терміни

Союз визволення України (СВУ) — політична організація, утворена у Східній Галичині, головною метою якої було проголошення самостійності та соборності України.

Дата утворення: серпень 1914 р.

Ініціатори створення: наддніпрянські діячі українського національного руху соціалістичного спрямування

Лідери: **Д. Донцов, А. Жук, В. Дорошенко**

Персоналії

Донцов Дмитро Іванович (1883 — 1973) — публіцист, філософ, політичний діяч, один з перших керівників Союзу Визволення України (СВУ), головний ідеолог інтегрального націоналізму. За Української Держави П. Скоропадського очолював Українське телеграфне агентство і Державне бюро преси; пройшов еволюцію поглядів від прийняття соціалістичних ідей до їх повного заперечення; відстоював ідею незалежності України, ідеологічно обґрунтував діяльність Організації українських націоналістів.

Програма: «Наша платформа»

Програмні засади та діяльність:

- Утворення самостійної Української держави у формі конституційної монархії
- Заснування демократичного устрою, надання рівних прав і свобод представникам усіх національностей.
- Співпраця з урядами Німеччини та Австро-Угорщини з метою перемоги над Росією, щоб вибороти «...єдину, самостійну Україну від Карпатів аж по Кавказ»

Мовою документів

«...Перемога Австро-Угорської монархії буде нашою перемогою. І чим більша буде поразка Росії, тим швидше проб'є година визволення України... Нехай на руїнах царської імперії зійде сонце вільної України!...»

- Інформаційна робота з метою ознайомлення європейської громадськості з історією України, її тогочасним становищем і вимогами українських політичних сил
- Культурно-просвітницька робота: видання періодичної преси, створення українських культурних установ, шкіл тощо
- Допомога військовополоненим українцям: створення окремих таборів для українських військовополонених
- Участь у формуванні українських дивізій *сірожупанників і синьожупанників*

Загальна українська рада

Поняття та терміни

Загальна Українська Рада — загальноукраїнська політична організація створена у Відні, яка мала стати репрезентацією всього українського народу під час війни, найвищим і єдиним українським представництвом в межах Австро-Угорщини

Рік утворення: 1915 р.

Лідери: **К. Левицький**

Програмні засади та діяльність:

- Привернення уваги урядових кіл європейських держав до ідеї української державності
- Розмежування Галичини на Західну із центром у Кракові та Східну із центром у Львові за національним принципом
- Самостійна українська держава; об'єднання всіх українських земель у межах Австро-Угорщини в єдиний коронний край із правами територіальної та культурно-національної автономії
- Саморозпуск у 1916 р. на знак протесту проти маніфесту про відновлення Польської держави на польських землях, що були відібрані у Росії

Товариство українських поступовців (ТУП)

- Проросійська орієнтація напередодні війни; наростання антиросійських настроїв, викликаних антиукраїнською політикою царського уряду
- **1914 р.** – засідання Ради ТУП, на якому було прийнято постанову про відмову від підтримки російського уряду у війні та перехід на **нейтральні позиції**, тому що жодна з воюючих сторін «...не може викликати співчуття ні цілями, ні способами боротьби»
- **1916 р.** – оприлюднення декларації Ради ТУП під назвою «**Наша позиція**», в якій поступові наголошували, що вони боротимуться за «*демократичну автономію України, гарантовану такою ж федерацією рівноправних народів, за цілковите забезпечення культурно-національних цінностей і політичних прав українського народу, за добрі способи йому розвиватися й не поступатись йому економічно, єдиним простим шляхом до цього вважаємо націоналізування всіх форм приватного і громадського життя школи, суду, церкви, адміністративних і громадських установ, органів самоврядування і таке інше*».

Українська соціал-демократична робітничка партія (УСДРП)

- Розкол в партії:
 - ✓ група на чолі із **С. Петлюрою** (маніфест «**Війна і українці**») виступила за підтримку Російської імперії у війні (заклик «...не піддаючись на провокації, виконати свій обов'язок громадян Росії до кінця»), сподіваючись на надання царським урядом автономії України по завершенню війни
 - ✓ група на чолі з **В. Винниченком** (праця «**Відродження нації**») засудила війну та відстоювала ідею автономії України; заклик орієнтуватися виключно «на себе, на свої сили, на рятунок своїми власними зусиллями» і «не ждали визволення ні від зм'ягченого російсько-самодержавного чи конституційного кулака, ні від закутого в залізо мілітаристичного німецького»

Українські молодіжні гуртки й організації

- Активізація українських молодіжних організацій в роки війни
- **Грудень 1914 р.** – видання у Харкові ЦК Українського соціалістичного колективу, що представляв молодіжні організації відозви, в якій однією з вимог була перебудова Росії в демократичну федеративну республіку, частиною якої мала стати і Україна
- **Квітень 1915 р.** – створення у Харкові на з'їзді представників української молоді Лівобережної України «**Юнацької спілки**», до складу якої увійшли головним чином студенти вузів м. Харкова; перебування спілки на позиціях автономії України; 1916 р. – випуск полтавською організацією «Юнацької спілки» прокламації до селян, в якій містився заклик саботувати заходи царського уряду, спрямовані на продовження війни та домагатися перемоги Німеччини та Австро-Угорщини

Участь української інтелігенції в діяльності громадських товариств

- **Карпато-Руський визвольний комітет**, створений у Києві емігрантами з Галичини: виступав за возз'єднання всіх українських земель у складі Російської імперії, поширював серед галичан заклики зустрічати російські війська як визволителів
- **Комітет Південно-Західного фронту Всеросійського союзу земств і міст**, створений з метою підтримки російської армії; членами комітету були відомі представники українського національного руху — **А. Вязлов, Д. Дорошенко, А. Ніковський**
- **Товариство допомоги населенню Півдня України, що постраждало від воєнних дій**, створене з метою опіки над біженцями та допомоги заарештованим і висланим у Росію галичанам та іншим жертвам російської окупації в Західній Україні
- Відновлення діяльності «**Просвіт**», які створювали дешеві їдальні для сімей мобілізованих, що втратили засоби до існування; брали шефство над біженцями та депортованими з Галичини тощо

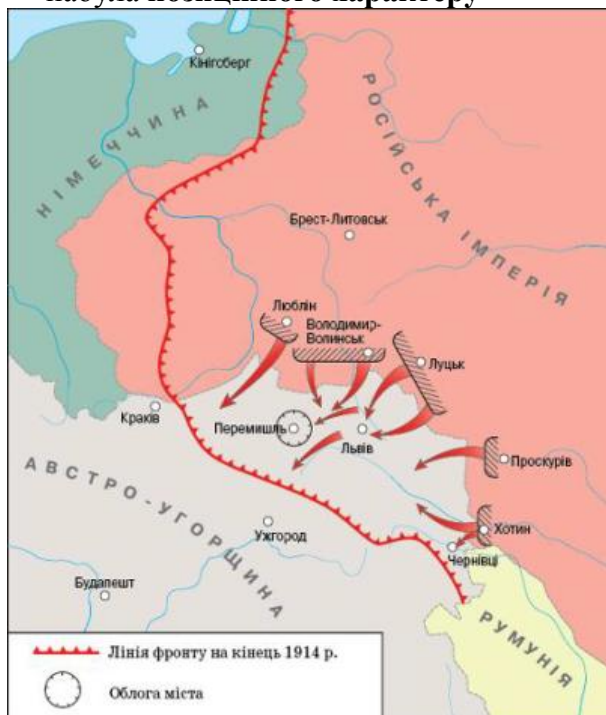
Воснні дії на території України в 1914-1917 рр.

- **1 серпня 1914 р.** — початок Першої світової війни
- Перетворення західноукраїнських земель на театр воєнних дій.
- **1914 р.** — **Галицька битва** (одна з найбільших битв Першої світової війни), у результаті якої російські війська оволоділи *Східною Галичиною, Північною Буковиною* та вийшли до карпатських перевалів, де розгорілися тяжкі бої
- **Березень 1915 р.** — захоплення російськими військами після шестимісячної облоги найміцнішої австрійської фортеці — **Перемисьль**
- **Травень 1915 р.** — **Горлицький прорив** — наступальна операція німецько-австрійських військ, яка передбачала нанесення послідовних потужних флангових ударів зі Східної Пруссії та Галичини, прорив оборони російської армії та її оточення
- **Червень 1915 р.** — вступ австро-німецьких військ до *Львова*; швидкий відступ російських військ, який тривав до **жовтня** і зупинився на лінії *Кам'янець-Подільський — Тернопіль — Кременець — Дубно* (росіяни втратили *Північну Буковину, Східну Галичину, Підляшшя, Холмщину, Берестейщину та Західну Волинь*)
- **Травень-червень 1916 р.** — **Брусиловський прорив** — наступальна операція російських військ Південно-Західного фронту під командуванням генерала **О. Брусилова**, у результаті якої Південно-Західний фронт завдав поразки австро-угорській армії; російські війська зайняли майже всю *Волинь, всю Буковину* і частину *Галичини*

Мовою джерела

«У порівнянні з надіями, що покладалися на цей фронт навесні 1916 р., його наступ перевершив усі очікування. Він виконав поставлене завдання — врятувати Італію від розгрому... полегшив становище англійців і французів на фронті, змусив Румунію стати на наш бік і зіпсував усі плани й наміри австро-угорців і німців на цей рік»

- **Червень 1917 р.** — **новий наступ російських військ** на львівському напрямку, який закінчився провалом; Росія втратила Галичину та Буковину. Після цієї події війна набула **позиційного характеру**

Перебіг воєнних дій у 1914 р.

Перебіг воєнних дій у 1914 р.

Українці в арміях воюючих держав

- Мобілізація до російської армії близько 4 млн солдатів із Наддніпрянської України (з 23,5 млн українців, які проживали на цій території)
- Мобілізація до австрійської армії близько 300 тис. осіб із західноукраїнських земель, що входили до Австро-Угорщини (з 6,5 млн українців)

Українські січові стрільці

Поняття та терміни

Легіон Українських січових стрільців (УСС) — українське військове формування в складі австро-угорської армії, що діяло на російському фронті у 1914–1918 рр. і розглядалося як зародок майбутньої національної армії.

Дата створення: **серпень 1914 р.**

Ініціатор: Головна українська рада (ГУР)

Основа легіону: активісти молодіжних воєнізованих організацій «Січ», «Сокіл», «Пласт»

Чисельність легіону: 2,5 тис. чол.

Перший командир: **Т. Рожанковський**, якого згодом заступив **М. Галушинський**

Видатний полковник: **Вільгельм Франц фон Габсбург-Лотрінген**, знаний в Україні під ім'ям **Василя Вишиваного**, якому дали українські вояки; його вважали одним з неофіційних претендентів на український трон у разі утворення монархічного ладу; прославився своїми військовими та дипломатичними здібностями, поезією і любов'ю до України

Видатні старшини: **М. Баран, Г. Коссак** та ін.

- Високий бойовий дух і відмінна дисципліна «усусів»
- Бойовий шлях легіону УСС:
 - ✓ **вересень 1914 р.** – бойове хрещення на *Ужоцькому* та *Верецькому* перевалах у Карпатах
 - ✓ **весна 1915 р.** – битва на горі *Маківка*; значні втрати легіону

Мовою джерела

«Справжнє бойове хрещення Українські січові стрільці пройшли у квітні – на початку травня 1915 р. у боях за гору поблизу Славська. Кілька разів цей важливий пункт переходив із рук в руки. Лише ціною великих втрат російським солдатам вдалося закріпитися на горі, але в цей час розпочався загальний відступ росіян із Галичини»

- ✓ **серпень-вересень 1915 р.** – бої у межиріччі *Серету* і *Стріпи*
- ✓ **грудень 1915 р.** – переформування куренів УСС у полк
- ✓ **вересень 1916 р.** – поразки стрільців у битві під *Потуторами*; розформування полку і створення на його основі двох куренів — бойового і резервного; розгром УСС під *Бережанами* (гора *Лисоня*); переформування, поповнення підрозділів стрільців
- ✓ **липень 1917 р.** – битва під *Конюхами*

Бойовий шлях легіону УСС
**Політика Російської імперії та Австро-Угорщини
на українських землях у 1914-1917 рр.
Політика Російської імперії**

- **Кінець 1914 р.** – утворення Галицько-Буковинського генерал-губернаторства на чолі з графом **Г. Бобринським**

Мовою джерела

«...злиття землі Ярослава Осмомисла, князів Данила і Романа з Імперією в політичному та національному відношеннях...»

«...Галичина і Лемківщина – споконвічно частина єдиної великої Русі... Я буду вводити тут російську мову, закон і устрій...»

- Політика російського уряду на захоплених територіях:
 - ✓ знищення будь-яких національних особливостей українського населення
 - ✓ насильницька русифікація (впровадження російської мови, законів тощо)
 - ✓ свідоме знищення українських гімназій, газет і журналів, книгарень, видавництв, бібліотек тощо
 - ✓ закриття «Просвіт»
 - ✓ заборона діяльності українських політичних партій, спортивних та молодіжних організацій
 - ✓ репресії проти українських політичних та громадських діячів
 - ✓ переслідування греко-католицької церкви (депортація сотень священників греко-католицької церкви, у тому числі й митрополита А. Шептицького у глиб Російської імперії)

Мовою джерела

«...Наші праві націоналісти в особі графа Бобринського, посівши адміністративні посади в «П'ємонті українства», почали переслідувати український національний рух і силоміць наводити уніатів до православ'я. Тяжке враження справив арешт митрополита А. Шептицького... Все сприяло наростанню ворожості місцевого населення до переможців»

Політика Австро-Угорщини

- Розгортання репресій австро-угорської влади проти українського населення в умовах російського наступу
- Запровадження в умовах окупації жорсткого режиму; убачання в українцях ворогів імперії, оскільки вони прагнули до об'єднання з більшою частиною свого народу
- Арешти українців за найменшою підозрою в русофільстві; утримання їх без суду і слідства в жахливих умовах у спеціальних таборах в Австрії (наприклад, табір Талергоф у Штірії)

Наслідки війни

- Великі демографічні втрати (понад 500 тис. осіб)
- Перша світова війна стала загальнонаціональною трагедією українського народу, адже українці за відсутності власної держави опинилися у двох конфронтуючих таборах і змушені були вести братовбивчу війну
- Занепад промисловості, сільського господарства, скорочення посівних площ, зубожіння населення

Мовою джерел

«Перша світова війна принесла українським землям руйнацію господарства. В регіоні було зруйновано понад 40% господарських та житлових будинків, понад 1,5 тис. промислових споруд. Навіть стратегічно важлива нафтова промисловість зменшила виробництво на 1/3»

- Послаблення Російської та Австро-Угорської імперій, що стало могутнім каталізатором майбутніх революційних подій в Україні;
- Зростання національної свідомості, висунення ідеї створення незалежної української держави

САМОКОНТРОЛЬ

1. Яка організація мала на меті реалізацію наступних програмних засад?

«Наша платформа. Українські землі по обидва боки австро-російського кордону є не тільки одним із головних теренів сучасної європейської війни, а також одною з причин і предметів війни... Об'єктивна історична konieczність вимагає, аби між Західною Європою і Московщиною повстала самостійна українська держава...».

- А Союз визволення України
- Б Карпато-руський визвольний комітет
- В Загальна Українська рада
- Г Товариство українських поступовців

2. Унаслідок якої битви були захоплені російськими військами Львів, Галич та заблокована фортеця Перемишль.

- А Галицької битви
- Б битви за гору Маківка
- В Горліцький прорив
- Г Брусиловський прорив

3. З якою подією пов'язане висловлювання графа Г. Бобринського?

«Галичина і Лемківщина — споконвічно корінна частина великої Русі... Я буду вводити тут російську мову, закон і устрій!»?

- А Брусиловським проривом
- Б створенням Головної української ради
- В утворенням Галицько-Буковинського генерал-губернаторства
- Г проголошенням Німеччиною створенням «самостійного» Польського королівства

4. Установіть відповідність між персоналіями та фактами їхньої біографії.

1	К. Левицький	А	полковник легіону Українських січових стрільців (УСС), представник династії Габсбургів
2	Д. Донцов	Б	ініціатор створення Головної української ради (ГУР)
3	М. Галущинський	В	командувач Південно-Західного фронту
4	В. Вишиваний	Г	голова Союзу визволення України (СВУ)
		Д	один із перших командирів легіону Українських січових стрільців (УСС)
5.	Установіть хронологічну послідовність подій		
А	бій на горі Лисона		
Б	утворення Головної української ради (ГУР)		
В	Брусиловський прорив		
Г	створення Галицько-Буковинського генерал-губернаторства		

6. Укажіть характерні риси російської окупаційної політики в Західній Україні в 1914—1915 рр.

- 1 переслідування москвофілів
- 2 створення Галицько-Буковинського генерал-губернаторства
- 3 підтримка українського національного руху
- 4 створення дивізій сірожупанників і синьожуванників
- 5 переслідування греко-католицької церкви, депортація митрополита А. Шептицького
- 6 закриття українських шкіл, видавництв, «Просвіти»
- 7 заснування українських політичних партій і організацій